

DOI: 10.34015/2523-4552.2025.1.16
УДК 343.8

*Степанюк А. Х.,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права
гуманітарно-правового факультету
Національного аерокосмічного
університету ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»
ORCID: 0000-0002-0877-6319*

НАЛЕЖНІ І НЕНАЛЕЖНІ УМОВИ ТРИМАННЯ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

У статті показано, що умови тримання осіб, позбавлених волі, в Україні далекі від міжнародних стандартів поводження із засудженими, а рішення Європейського суду з прав людини стосовно необхідності створення належних умов тримання під вартою не виконуються десятиріччями. Вказується на характерні ознаки належних і неналежних умов тримання позбавлених волі, які визначені у національних нормативно-правових актах. Звертається увага на те, що передбачені кримінально-виконавчим законодавством заходи, які спрямовані на поновлення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, у зв'язку з неналежними умовами тримання є недостатніми для принципового вирішення завдання приведення у відповідність з міжнародними стандартами матеріально-побутових та санітарно-гігієнічних умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту. Пропонується не обмежуватися лише превентивними і компенсаційними заходами через неналежні умови тримання, а на шляху усунення причини таких умов за взірць взяти рекомендації, які містяться у низці міжнародних документів. Констатується, що новели у чинному законодавстві не спрямовані на те, щоб запровадити стратегію приведення умов тримання засуджених у відповідність до Європейських в'язничних правил, які є хоч і рекомендаційним документом, але містять мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими. Саме ці стандарти розглядаються Європейським судом з прав людини, Європейським комітетом із запобігання катуванням, Комітетом міністрів Ради Європи, як зразкові, які необхідно втілювати у національну правову систему, а саме у кримінально-виконавчу систему України, яка має бути перетворена у в'язничну систему, де кожному ув'язненому забезпечені безпечне середовище у місцях позбавлення волі та належні умови тримання.

Ключові слова: *належні і неналежні умови тримання, місця позбавлення волі, структурна проблема, міжнародні стандарти поводження із засудженими.*

Постановка	проблеми.	належних умов тримання позбавле-
Нагальна структурна проблема не-		них волі, яка органічно притаманна

кримінально-виконавчій системі України і яка не вирішується десятиріччями, є приводом для багаточисельних звернень засуджених до Європейського суду з прав людини і до Європейського комітету з запобігання катуванням. У зв'язку з цим Європейський суд з прав людини виніс проти України пілотне рішення, у якому констатував наявність давньої і масштабної системної/структурної проблеми неналежних умов тримання під вартою позбавлених волі і вказав на конкретні заходи, які повинна вжити держава-відповідач для виправлення ситуації. Затверджена Кабінетом Міністрів України Стратегія реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року, у якій сформульовані ціль і завдання стосовно створення належних умов тримання у місцях позбавлення волі, не може бути реалізована через недостатність фінансування. Внесені Верховною Радою України 21 листопада 2024 року доповнення Кримінально-виконавчого кодексу України ст. 115¹ і ст. 11² Закону України «Про попереднє ув'язнення» у яких передбачені заходи, що спрямовані на поновлення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, у зв'язку з неналежними умовами тримання, шляхом переведення засуджених до інших установ та заходи відшкодування за неналежні умови тримання, через свою половинчастість не здатні вирішити означену проблему створення належних умов тримання під вартою, які б відповідали міжнародним стандартам поведінки із засудженими.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На проблему неналежних умов тримання позбавлених волі звертали увагу такі дослідники:

В. В. Василик, Б. А. Веселовський, О. В. Винокуров, О. В. Єрмак, Д. Зенкін, Н. Константинова, Н. Мамченко, В. Ф. Пузирний, М. С. Пузирьов, М. В. Романов, В. О. Човган, Т. Н. Шатарська, Д. Ягунов та ін.

Постановка завдання. Метою статті є аргументація на користь усунення причин структурної проблеми неналежних умов тримання позбавлених волі у кримінально-виконавчій системі України з урахуванням необхідності обов'язкового виконання рішень Європейського суду з прав людини.

Виклад основного матеріалу. Через багаточисельні порушення Європейської конвенції з прав людини Європейський суд з прав людини переобтяжений розглядом справ за скаргами «проти України». Так, наприклад, цією високою міжнародною інстанцією, починаючи з 2003 року по 2024 рік, було винесено щодо України понад 70 рішень у зв'язку з порушенням статті 2 Конвенції «право на життя»; 155 рішень було винесено через порушення ст. 3 «заборона катування»; але найбільше, а саме: 217 рішень були винесені у зв'язку з неналежними умовами тримання осіб, позбавлених волі [1]. Згідно зі ст. 46 Європейської конвенції з прав людини, яку Україна ратифікувала у 1997 році, рішення Європейського суду з прав людини є обов'язковими до виконання [2]. Так само й у ст. 2 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» закріплена норма, згідно з якою остаточне рішення Європейського суду з прав людини у справі проти України, яким визнано порушення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і

щодо справедливої сатисфакції у справі проти України є обов'язковим для виконання Україною відповідно до статті 46 Конвенції [3]. Необхідно констатувати, що, не зважаючи на ці приписи, проблема неналежних умов тримання позбавлених волі в кримінально-виконавчій системі України не вирішується, а тому потік скарг з цієї причини до Європейського суду з прав людини на не зменшується. Як повідомлялося у засобах масової інформації, Україна за рахунок державного бюджету щомісяця виплачує за рішеннями Європейського суду з прав людини від 100 до 200 тис. євро. За минулий рік було сплачено понад 2 млн євро [4]. Більшість справ проти України, які розглядав Європейський суд з прав людини, стосувалися проблем переповненості та різних інших повторюваних проблем, пов'язаних з побутовими умовами тримання під вартою: неналежними санітарно-гігієнічними умовами, недостатнім освітленням і вентиляцією, наявністю паразитів та цвілі у камерах, обмеженим доступом до душу, обмеженими щоденними прогулянками, відсутністю усамітнення під час користування туалетом, поганою якістю їжі тощо [5].

Через невиконання на протязі десятиріччя Україною рішень стосовно необхідності створення належних умов тримання під вартою осіб, позбавлених волі, і справедливую сатисфакцію Європейський суд з прав людини у 2020 році виніс пілотне рішення (справа «Сукачов проти України»), у якому констатував наявність давньої і масштабної системної/структурної проблеми неналежних умов тримання під вартою позбавлених волі і вказав на кон-

кретні заходи, які повинна вжити держава-відповідач для виправлення ситуації [5].

З 2005 року за виконанням в Україні рішень Європейського суду з прав людини щодо умов тримання позбавлених волі здійснює нагляд Комітет міністрів Ради Європи, який у 2018 році був змушений прийняти резолюцію, де наголошується на структурному характері проблеми умов тримання під вартою. У цій резолюції вказується, що у попередніх рішеннях Комітет міністрів Ради Європи, уже неодноразово закликав органи влади України вжити рішучих заходів для створення превентивних і компенсаційних засобів юридичного захисту для вирішення існуючої проблеми. Однак, незважаючи на вжиття певних заходів, жодного конкретного прогресу досягнуто так і не було. Комітет міністрів підкреслив термінову необхідність продовження здійснення органами державної влади роботи над ухваленням комплексної довгострокової стратегії, здатної призвести до вирішення цих структурних проблем з чіткими та обов'язковими строками вжиття відповідних заходів і наданням необхідних ресурсів [5].

У відповідь на ці заклики Кабінет Міністрів України ухвалив Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердив операційний план її реалізації у 2022-2024 роках [6]. У цьому документі у якості стратегічної цілі № 1 визначено «створення належних умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту». Для досягнення вказаної цілі визначено завдання приведення у відповідність з міжнародними стандартами матеріально-побутових та санітарно-

гігієнічних умов тримання засуджених та осіб, взятих під варту.

До речі, вперше на проблему неналежних умов тримання позбавлених волі у виправно-трудовах установах і надання рекомендацій уряду України для приведення умов тримання засуджених у відповідність до Європейських в'язничних правил було зроблено ще у 1996 році за результатами місії експертів ради Європи в Україні у ході реалізації Спільної програми Комісії європейських співтовариств і Ради Європи у галузі реформи правової системи, місцевого самоврядування та правоохоронної системи України, де була зроблена оцінка виправно-трудової системи [7]. Аналіз даного документу дозволяє зробити висновок, що якби ці рекомендації (насамперед у них йшлося про необхідність формування в'язничної системи) були втілені у дійсність, то і проблема неналежного тримання під вартою відійшла б у минуле, однак, в Україні відбулась лише імітація реформ (спочатку виправно-трудової, а потім і кримінально-виконавчої системи) без вирішення системних/структурних проблем, про що свідчать багаточисельні концепції, програми, стратегії, у яких констатується, що умови тримання позбавлених волі є неналежними і пропонуються лише косметичні заходи для їх поліпшення. Як відмітив Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, заходи, які оголошує МЮ України як пріоритетні, не реалізують десятиріччями, натомість визначають кроки, які

нібито мають сприяти виправленню ситуації з дотримання прав людини [8]. Наприклад, у минулому році экс-міністр юстиції Д. Малюська серед причин, чому європейські суди відмовляють у екстрадиції до України осіб, які вчинили правопорушення у нашій державі, на першому місці назвав «погані умови утримання, оскільки "стандарты не дотягують до європейських" і повідомив, що для вирішення проблеми для тих, хто буде екстрадований, «будуть забезпечені спеціальні умови утримання, щоб забезпечити можливість дотримання європейських стандартів утримання» і для цього створено кілька камер у слідчих ізоляторах [9]. Тобто і у цьому випадку про вирішення системної проблеми неналежних умов тримання під вартою не йдеться, оскільки замість комплексних, глобальних, стратегічних заходів, спрямованих на приведення умов тримання всіх позбавлених волі в Україні у відповідність до Європейських в'язничних правил, передбачаються лише «точкові» дії, не спроможні привести до помітного успіху. Наприклад, Кабінет Міністрів України для вирішення завдання поступового переходу від системи колективного до блочного (маломісного) тримання передбачив у якості заходу обладнання місць тримання засуджених із забезпеченням індивідуального простору, який представлений Державною кримінально-виконавчою службою України у такому форматі:

[10]. Для встановлення перегородок між ліжками має бути щорічно з 2023 року по 2026 рік обладнано 50 місць тримання засуджених, що гарантують приватність [6], тобто заплановано, що за чотири роки таких місць для позбавлених волі буде створено аж 200. Пересвідчитись у тому, наскільки це мізерна цифра, дозволяє інформація про те, що станом на 6 листопада 2024 року у кримінально-виконавчих установах в Україні утримувалося 38992 особи, а саме у СІЗО та УВП – 15549 осіб, у виправних колоніях – 22550 осіб, у виховних колоніях – 50 осіб, у виправних центрах – 843 особи [11].

Неналежні умови тримання під вартою прирівнюються до жорстокого, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження й покарання, Європейським комітетом з

питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, який, починаючи з 1997 року і по 2024 рік, неодноразово відвідував місця позбавлення волі в Україні і наполегливо рекомендував уряду нашої держави поліпшити стан справ з дотриманням прав людини у місцях позбавлення волі, оскільки десятиріччями не вирішується ця структурна проблема повторюваних недоліків умов тримання під вартою. Доволі красномовною є фразеологія, яку почала вживати ця міжнародна структура через байдуже ставлення до її рекомендацій. Так, у доповіді за результатами візиту у 2018 році було сказано: «КЗК із занепокоєнням зазначає, що після 7-го періодичного візиту до України (та 14 візитів у цілому) було вжито мало або не вжи-

то взагалі заходів для реалізації декількох давно сформульованих рекомендацій, у тому числі щодо пенітенціарної системи, зокрема стосовно побутових умов, правової норми про особистий простір для осіб, взятих під варту, режиму для осіб, взятих під варту ... КЗК повинен підкреслити, що у випадку відсутності прогресу у реалізації його рекомендацій, Комітету доведеться розглянути можливість застосування пункту 2 статті 10 Конвенції. Проте КЗК сподівається, що рішучі дії органів влади України для реалізації його рекомендацій зроблять такий крок непотрібним» [5].

Як уже зазначалось, Кабінет Міністрів України у грудні 2022 року схвалив Стратегію реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року [6], де передбачив у якості стратегічної цілі № 2 «створення ефективної системи запобігання та протидії катуванням, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню», а для досягнення даної цілі сформулював завдання імплементації в національну правову систему положень Конвенції проти катувань та інших жорстоких або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Мінімальних стандартних правил ООН щодо поводження з в'язнями та Правил ООН стосовно поводження з ув'язненими жінками і засобів покарання для жінок-правопорушниць без позбавлення їх свободи (Бангкокські правила), Європейських в'язничних правил та рекомендацій Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що прини-

жує гідність, поводженню чи покаранню [6]. Як видається, саме оце завдання ретельної імплементації у національну правову систему названих міжнародних стандартів поводження з ув'язненими створить можливість вирішити тривалу структурну проблему неналежних умов тримання позбавлених волі. На жаль, у Стратегії реформування пенітенціарної системи стосовно багатьох запланованих заходів мститься примітка «за наявності фінансування», а оскільки недостатнє фінансування для забезпечення належних умов тримання засуджених є актуальною, системною проблемою, яка не вирішується на протязі десятиріч, то і марно сподіватись, що у передбачені строки ця проблема буде вирішена. Показово, що державним бюджетом України на 2024 рік установам для оплати комунальних послуг та енергоносіїв було передбачено лише 62% від потреби, для придбання продуктів харчування – 50%, на речове забезпечення – 6%, на реконструкцію будівель та споруд – 3% від потреби [12]. Отже, на створення належних умов для позбавлених волі коштів у бюджеті недостатньо, а за недостатнього фінансування Державної кримінально-виконавчої служби України марно сподіватись, що у подальшому умови тримання у виправних колоніях і слідчих ізоляторах не будуть прирівнюватись до катування.

Проте, що нічого не змінилося свідчить доповідь Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 2024 року: «У світлі вищевикладеного, ЄКПТ вкотре закликає українську владу вжити

необхідних заходів»[13] для викорінення системних порушень прав позбавлених волі.

Грунтовний аналіз доповідей Європейського комітету з запобігання катуванням дозволив експерту Європейського комітету з запобігання катуванням, юридичному раднику у Данському інституті проти катувань DIGNITY (Копенгаген) В. Човгану зробити висновок, що невиконання низки рекомендацій Комітету, іноді повторюваних протягом десятиків років, свідчить про фундаментальну проблему у ставленні України до своїх міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав в'язнів. Ця проблема має тенденцію до постійного зростання. Так само, як і кількість невиконаних рекомендацій [14].

Те, що продовж тривалого часу проблема неналежних умов тримання в місцях несвободи, яких у 2023 році в Україні налічувалося 3770 [8], залишається актуальною, а відтак продовжує існувати і привід для звернень до Європейського суду з прав людини щодо порушень Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, визнає і Національний превентивний механізм що є незалежним національним органом, який заснований і працює при Уповноваженому Верховної Ради з прав людини. У Методичних рекомендаціях щодо проведення моніторингового візиту Національного превентивного механізму до установ виконання покарань та місць попереднього ув'язнення дається визначення неналежних умов утримання (перебування) осіб в установах виконання покарань та місцях попереднього ув'язнення. До них відносяться: соціальна дискримінація та відторгнення від загаль-

лу засуджених, стигматизація осіб за цією ознакою, приниження гідності; існування серед засуджених ієрархії; недотримання встановлених законом вимог щодо вільної житлової площі для затриманих осіб; неналежні умови для сну; непридатність або недотримання чистоти одягу та постелі в'язнів; неналежний рівень штучного чи природного освітлення; високий рівень вологості, який призводить до появи плісняви на поверхнях стін чи стелі камер, чи інших приміщень установи; неналежний температурний режим (нижче від +18°C); брак постійного доступу до питної та проточної води; відсутність вільного доступу до санітарно-гігієнічних процедур; заборона виводу на прогулянки на свіже повітря; неналежна організація харчування [15].

Національний превентивний механізм виходить з того, що належні умови проживання (перебування) позбавлених волі є втіленням у життя права на гідні умови тримання, яке закріплене в статті 25 Загальної декларації прав людини, де, зокрема, задекларовано, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я. Реалізація права на гідні умови тримання включає: наявність пристосованих для проживання приміщень, дотримання норми площі на особу, наявність вентиляції, достатність природного та штучного освітлення, забезпечення належного температурного режиму; обладнання приміщень меблями та інвентарем; забезпечення індивідуальним спальним місцем; забезпеченість постіль-

ними речами (білизною); відповідність побутових умов правилам санітарії та гігієни; можливість дотримання особистої гігієни; доступ до санітарного вузла в умовах чистоти та пристойності; доступ до питної води; забезпечення права на прогулянку, наявність належно обладнаного прогулянкового майданчика, доступ до свіжого повітря; забезпечення права на якісне та здорове харчування; функціонування водо-, тепло-, електромереж [15].

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях дійшов висновку, що в Україні має місце порушення статті 13 Європейської конвенції з прав людини через відсутність ефективних національних засобів юридичного захисту у зв'язку зі скаргами заявників за ст. 3 цієї ж Конвенції [5]. У зв'язку з цим і Комітет міністрів Ради Європи закликав органи влади України вжити рішучих кроків для внесення змін до законодавства [5].

Верховна Рада України відреагувала на цей заклик і 21 листопада 2024 року прийняла Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заходів, спрямованих на поновлення прав засуджених осіб та осіб, взятих під варту, у зв'язку з неналежними умовами тримання». За цим Законом зазнали змін і доповнень Кримінально-виконавчий кодекс України (ст. ст. 8, 24, 107, 113, ст. 115¹) і Закон України «Про попереднє ув'язнення» (ст. ст. 9, 11², 13) [16].

Так, зокрема, у ст. 115¹ КВК і ст. 11² Закону України «Про попереднє ув'язнення» йдеться про «Заходи, спрямовані на поновлення прав осіб, засуджених до позбавлення волі, у зв'язку з неналежними умовами тримання». У цих нормах можна знайти

відповідь на питання, які ж умови тримання позбавлених волі на думку законодавця є належними: «Належними умовами тримання є умови, що відповідають вимогам Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Кодексу, інших актів законодавства, а саме: 1) недопущення катувань чи нелюдського або такого, що принижує честь і гідність поводження чи покарання; 2) надання належної медичної допомоги; 3) забезпечення повноцінним харчуванням; 4) забезпечення житлово-побутових умов (жила площа, вільний доступ до туалетних кімнат, достатнє природне освітлення, нормативний температурний режим, провітрювання приміщень); 5) дотримання державних медико-санітарних правил» [16].

У цих статтях, передбачені як заходи щодо запобігання триманню засуджених в неналежних умовах, так і заходи відшкодування за неналежні умови тримання засудженого. Зокрема, йдеться про переведення позбавленого волі до іншого жилого приміщення (камери) з належними умовами тримання; переведення до іншої установи виконання покарань; усунення причин, що роблять умови тримання неналежними, шляхом зменшення наповнюваності жилого приміщення (камери), проведення ремонту, дезінфекції, дезінсекції тощо.

Отже у ст. 115¹ КВК і у ст. 11² Закону України «Про попереднє ув'язнення» йдеться лише про превентивні і компенсаційні засоби юридичного захисту, які насправді є лише тимчасовими миттєвими тактичними заходами, що спрямовані тільки на покращення умов утриман-

ня у конкретних випадках, а не на глобальне викорінення системних порушень, шляхом вирішення структурної проблеми неналежних умов тримання позбавлених волі. У даних нормах не передбачена стратегія створення належних умов, вони в основному передбачають алгоритм дій у зв'язку з заявами окремих позбавлених волі або їх близьких родичів на неналежні умови тримання до Комісії з розгляду скарг на неналежні умови тримання в установах для попереднього ув'язнення та установах виконання покарань. Що ж до створення компенсаційних засобів юридичного захисту, то у якості таких передбачено можливість звільнення позбавлених волі від відшкодування вартості витрат на тримання за весь строк встановленого факту тримання в неналежних умовах, а також у перспективі (у разі внесення змін у Кримінальний кодекс) можливе буде скорочення строку, з якого може бути застосовано умовно-дострокове звільнення, заміна призначеного судом покарання більш м'яким або зняття судимості. Однак станом на березень 2025 року такі зміни у КК України все ще не були внесені.

Висновки. Як видається, передбачена Законом від 21 листопада 2024 року необхідність звернення позбавлених волі до Комісії з розгляду скарг на неналежні умови тримання в установах для попереднього ув'язнення та установах виконання покарань спрямована на бюрократизацію процедури оскарження неналежних умов тримання з тим, щоб зменшити потік скарг до Європейського суду з прав людини. Що ж стосується заходів запобігання триманню засуджених в неналежних умовах, то вони є половинчастими, оскільки

насправді неспроможні подолати характерну для всієї кримінально-виконавчої системи України структурну проблему неналежних умов тримання позбавлених волі, усунути наявну їх причину.

Необхідно констатувати, що новели у чинному законодавстві, які передбачені Законом України від 21 листопада 2024 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заходів, спрямованих на поновлення прав засуджених осіб та осіб, взятих під варту, у зв'язку з неналежними умовами тримання», не спрямовані на те, щоб запровадити стратегію приведення умов тримання засуджених у відповідність до Європейських в'язничних правил, які є хоч і рекомендаційним документом відомим також під назвою Європейські мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими. Саме ці стандарти розглядаються Європейським судом з прав людини, Європейським комітетом із запобігання катуванням, Комітетом міністрів Ради Європи, як зразкові, які необхідно втілювати у національну правову систему, а саме у кримінально-виконавчу систему України, яка має бути перетворена у в'язничну систему, де належні умови тримання насамперед проявляються у тому, що кожному ув'язненому надається індивідуальне житлове приміщення площею не менше 7 м², а не той вище проілюстрований сурогат у вигляді перегородок, який далекий від уявлень про безпечне середовище у місцях позбавлення волі і який лише створює ілюзію «індивідуального простору» чи «приватності», поділяючи житлову площу гуртожитку на чарунки за національною нормою по 4 м².

Список використаних джерел

1. Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини : веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/m/rishennya-schodo-ukraini-vineseni-evropeyskim-sudom-z-prav-lyudini> (дата звернення 18.02.2025).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція від 04.11.1950. Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 18.02.2025).
3. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 18.02.2025).
4. Зеленський підписав закон про компенсацію за неналежні умови тримання у в'язниці. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3939078-zelenskij-pidpisav-zakon-pro-kompensaciu-za-nenalezni-umovi-trimanna-u-vaznici.html> (дата звернення 18.02.2025).
5. Європейський суд з прав людини. Справа «Сукачов проти України» (Заява № 14057/17). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f12 (дата звернення 18.02.2025).
6. Про схвалення Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2026 року та затвердження операційного плану її реалізації у 2022-2024 роках : Розпорядження Кабінет Міністрів України від 16 грудня 2022 р. № 1153-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1153-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 18.02.2025).
7. Спільна програма Комісії європейських співтовариств і Ради Європи у галузі реформи правової системи, місцевого самоврядування та правоохоронної системи України. Assessment of the ukrainian prison system. Оцінка в'язничної системи України. Доповідь про місії експертів Ради Європи в Україну у червні та серпні 1996 року. URL: <https://ukrprison.org.ua/files/docs/1205908692.pdf> (дата звернення 18.02.2025).
8. Лубінець Д. Щорічна доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2023 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2023/rozdil-7-realizatsiia-npm-i-prava-liudyny-v-mistsiaxh-nesvobody> (дата звернення 18.02.2025).
9. Чому країни ЄС відмовляють Україні в екстрадиції корупціонерів: відповідь голови Мін'юсту. URL: <https://www.rbc.ua/rus/news/chomu-krayini-es-vidmovlyayut-ukrayini-ekstraditsiyi-1709535086.html> (дата звернення 18.02.2025).
10. Розвиток проекту «індивідуальний простір для засуджених». URL: <https://kvs.gov.ua/new/note/9674/> (дата звернення 18.02.2025).
11. Ягунов Д. Кількість ув'язнених в Україні (06 листопада 2024 року). URL: <https://yagunov.net/2024/11/06/prisoners-in-ukraine-november-06-2024/> (дата звернення 18.02.2025).
12. В Україні не вистачає грошей на утримання тюрем: на харчі для в'язнів у держбюджеті є лише 50% потреби. URL: https://biz.censor.net/news/3501552/v_ukrayini_ne_vystachaye_grosheyi_na_utrymannya_tyurem (дата звернення 18.02.2025).
13. Доповідь для уряду України щодо проведеного візиту ЄКПТ в Україну з 16 по 27 жовтня 2023 року, Страсбург, 26 квітня 2024 року. URL: <https://rm.coe.int/1680b0e1f9> (дата звернення 18.02.2025).
14. Човган В. Аналіз виконання рекомендацій щодо пенітенціарної системи, наданих Україні Європейським комітетом з запобігання катуванням з 1998 року. URL: <https://khp.org/1591169185> (дата звернення 18.02.2025).

15. Методичні рекомендації щодо проведення моніторингового візиту Національного превентивного механізму до установ виконання покарань та місць попереднього ув'язнення. Київ, 2020 URL: <https://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/metodichni-recomend-so-do-proved-monitring-myu.pdf> (дата звернення 18.02.2025).

16. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заходів, спрямованих на поновлення прав засуджених осіб та осіб, взятих під варту, у зв'язку з неналежними умовами тримання : Закон України від 21 листопада 2024 року № 4093-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4093-20> (дата звернення 18.02.2025).

Stepanyuk Anatolii, Doctor of Law, Professor, Professor of the Department of Law of the Faculty of Humanities and Law National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»

ORCID: 0000-0002-0877-6319

Proper and improper conditions of detention of persons, sentenced to imprisonment

The article shows that the conditions of detention of persons deprived of liberty in Ukraine are far from international standards for the treatment of convicts, and the decisions of the European Court of Human Rights regarding the need to create appropriate conditions of detention have not been implemented for decades. It points out the characteristic features of proper and improper conditions of detention of prisoners, which are defined in national regulations. Attention is drawn to the fact that the measures envisaged by the penal legislation, which are aimed at restoring the rights of persons sentenced to imprisonment due to inadequate conditions of detention, are insufficient to fundamentally solve the problem of bringing the material and household and sanitary and hygienic conditions of detention of convicts and persons taken into custody in line with international standards. It is proposed not to limit ourselves only to preventive and compensatory measures due to inadequate conditions of detention, and on the way to eliminating the cause of such conditions, take the recommendations contained in a number of international documents as a model. It is noted that the amendments to the current legislation are not aimed at implementing a strategy to bring the conditions of detention of convicts into line with the European Prison Rules, which, although a recommendation document, contain minimum standard rules for the treatment of prisoners. These standards are considered by the European Court of Human Rights, the European Committee for the Prevention of Torture, and the Committee of Ministers of the Council of Europe as exemplary, which must be implemented in the national legal system, namely in the penal system of Ukraine, which must be transformed into a prison system where each prisoner is provided with a safe environment in places of deprivation of liberty and proper conditions of detention.

Keywords: *proper and improper conditions of detention, places of imprisonment, structural problem, international standards of treatment of convicts.*